

Pełnomocnictwo i przedstawicielstwo jako instytucje prawa cywilnego

Materiały edukacyjne poglądowe bez licencji wykorzystania w pracach zaliczeniowych dyplomowych/magisterskich/licencjackich/inżynierskich. Niniejsze materiały dydaktyczne mogą być wykorzystane tylko w sposób nienaruszający przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz art.272 KK, a także w sposób nienaruszający obecnie panujących innych regulacji prawnych.

Będąc przedmiotem niniejszych rozważań pełnomocnictwo to niewątpliwie jeden z istotnych typów czynności prawnych, spośród występujących w systemie prawnym obowiązującym na terenie Polski. Znane jest ono niemal na całym świecie i stosowane tak w stosunkach krajowych, jak i międzynarodowych¹.

Warto wspomnieć w tym miejscu, iż omawiana tu czynność wpisuje się w zakres zdecydowanie szerszego pojęcia, jakim z pewnością można nazwać przedstawicielstwo. Podstawowe regulacje dla obu tych typów zawiera ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.), w której znaleźć możemy definicje i zakres zastosowania tych instytucji. Zasadniczo podstawowym celem wprowadzenia do obiegu prawnego pojęcia przedstawicielstwa jest konieczność dokonywania czynności prawnych nierzadko w sytuacji niemożności lub zwyczajnej niechęci podmiotów do działania². Z pewnością jedną z najprostszych motywacji do korzystania z usług wszelkiej maści przedstawicieli i pełnomocników jest odciążenie siebie z obowiązków.

Kwestia przedstawicielstwa i pełnomocnictwa jest przedmiotem całego działu VI kodeksu cywilnego (ponadto od 2003 r. wprowadzono również przepisy regulujące szczególnie rodzaj pełnomocnictwa, jakim jest prokura, będąca wcześniej opisaną przez nieobowiązujący już kodeks handlowy z 1934 r.). Ogólne przepisy znajdujące się na kartach kodeksu cywilnego mówią przede wszystkim, że *z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych albo wynikających z właściwości czynności prawnej, można dokonać czynności prawnej przez przedstawiciela*³.

¹ Zauważyć jednakże należy, że w niektórych krajach nie ma wyodrębnionej konstrukcji pełnomocnictwa. Ma to miejsce m. in. we Francji, Belgii, Rumunii, Finlandii, Chinach czy też Wielkiej Brytanii. Zob. J. Pazdan, Pełnomocnictwo w prawie prywatnym międzynarodowym, Kraków 2003, s. 65-71.

² J. Kremis, Przedstawicielstwo [w:] Podstawy prawa cywilnego, red. E. Gniewek, Warszawa 2005, s. 77.

³ Art. 95 § 1 k.c.

Istotą przedstawicielstwa jest fakt, że czynność podejmowana w imieniu reprezentowanego, przy założeniu, że wykonywana ona jest w granicach umocowania wyrażonego przez oświadczenie woli mocodawcy, wywołuje skutki prawne bezpośrednio dla zlecającego przedstawicielstwo⁴. Ponadto bardzo ważną kwestią jest konieczność wyraźnego lub dorozumianego ujawnienia, kto zleca przedstawicielstwo, co wydaje się oczywiste, skoro w jego imieniu są podejmowane czynności.

Przedstawicielstwo nie może zaistnieć i skutecznie funkcjonować bez odpowiedniego umocowania. Generalnie kodeks cywilny przewiduje dwa typy rozwiązań w tej materii, czy też dwa rodzaje umocowań.

Pierwszym z nich jest umocowanie ustawowe, drugie zaś powinno być oparte na oświadczeniu woli osoby reprezentowanej. Zasadnicza różnica pomiędzy nimi, jak sama nazwa wskazuje, polega na tym, że pierwsze wynika z mocy samej ustawy lub ewentualnie z postanowienia sądu (co ma miejsce w sytuacjach, gdy wyznaczenie ustawowego przedstawiciela leży w zakresie kompetencji organu władzy sądowej).

Druga spośród możliwości przewidywanych przez obowiązujący w Polsce system prawny wymaga oświadczenia woli mocodawcy, który przede wszystkim umieszcza w nim granice kompetencji, które przekazuje swojemu przedstawicielowi. Od zasady wolnej woli istnieje jednakże jeden wyjątek, nakreślony przepisami ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. Nr 173, poz. 1807 z późn. zm.), której art. 87 mówi: *Przedsiębiorca zagraniczny tworzący oddział jest obowiązany ustanowić osobę upoważnioną w oddziale do reprezentowania przedsiębiorcy zagranicznego*. Trudno kwestionować zasadność tego przepisu, bowiem widać wyraźnie, że ma on na celu przede wszystkim ułatwienie funkcjonowania podmiotów na gruncie polskim.

Dla potrzeb niniejszej pracy najważniejszy jest oczywiście drugi rodzaj przedstawicielstwa, czyli wynikający (poza przytoczonym powyżej wyjątkiem) z woli mocodawcy. Generalnie określa się ten typ mianem pełnomocnictwa (w obrębie którego dochodzi jeszcze do wyodrębniania poszczególnych kategorii)⁵.

Uzasadnieniem dla istnienia instytucji pełnomocnictwa z założenia jest zasada autonomii podmiotów prawa cywilnego⁶, którą można określić mianem fundamentalnej dla

⁴ Czyli nie wymaga dalszych czynności. Jako przykład podać można chociażby umowę zakupu nieruchomości dokonaną przez rodziców małoletniego dziecka. Jeśli dokonają tego w imieniu potomka, to prawo własności automatycznie przechodzi na niego, bez konieczności dodatkowych działań.

⁵ S. Rudnicki [w:] S. Dmowski, S. Rudnicki, Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna, Warszawa 2006., s. 413-414.

⁶ J. Kaczor, Pojęcie czynności prawnej upoważniającej w nauce prawa cywilnego, Wrocław 2005, s. 18.

ustroju demokratycznego⁷ i gospodarki wolnorynkowej. Mają te podmioty kompetencje przede wszystkim uprawniające do samodzielnego kształtowania własnej sytuacji prawnej bądź upoważniania innych, wybranych przez siebie, podmiotów do dokonywania czynności prawnych we własnym imieniu⁸.

Co ważne, jak niejednokrotnie przypomina się w teoretycznych pracach poświęconych instytucji pełnomocnictwa, iż konieczne jest zwrócenie uwagi na fakt, że ustanowienie pełnomocnika nie jest formą ograniczenia autonomii wolnej woli mocodawcy, lecz przeciwnie – rozszerzeniem jego możliwości⁹. Zagrożenie niekorzystnymi działaniami ze strony pełnomocnika oczywiście zawsze istnieje, jednak niewątpliwie jest ograniczane. Dzieje się tak przede wszystkim dzięki odpowiednim przepisom ustawowym, a ponadto pamiętać należy, że to przecież sam mocodawca decyduje o wyborze konkretnego człowieka oraz o zakresie kompetencji osoby, którą umocował do działania, toteż wydaje się on być wystarczająco dobrze chroniony prawem.

Podstawową kwestią, która odróżnia będące tematem niniejszej pracy pełnomocnictwo od ogólnego pojęcia przedstawicielstwa jest oparcie na woli podmiotu. W przypadku bowiem przedstawicielstwa nie musi być konieczna zgoda osoby reprezentowanej, czego przykładem jest chociażby wspomniane wcześniej przedstawicielstwo ustawowe, które jest nadawane z mocy prawa i nie jest ważna wola samego podmiotu reprezentowanego.

Bibliografia

1. Kodeks cywilny (Dz. U. z dnia 18 maja 1964 r., tekst jednolity Dz.U.2017.0.459).
2. Kremis J., Przedstawicielstwo [w:] Podstawy prawa cywilnego, red. E. Gniewek, Warszawa 2005,
3. Pazdan J., Pełnomocnictwo w prawie prywatnym międzynarodowym, Kraków 2003,
4. Rudnicki S. [w:] Dmowski S., Rudnicki S., Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna, Warszawa 2006.

⁷ Choć, jak wiadomo, zaistniała w ustawie stworzonej przez władze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, w której demokracja istniała jedynie w nazwie ustroju, praktyka zaś była niewątpliwie daleka od przestrzegania swobód obywatelskich i wyboru władz przez lud.

⁸ J. Pazdan, Pełnomocnictwo w prawie prywatnym międzynarodowym, Kraków 2003, s. 17

⁹ J. Kaczor, dz. cyt., s. 18.